Розділ I

Закономірності формування природи материків

Тема 1. Географічні карти материків

§ 2. Джерела географічної інформації про материки

ПРИГАДАЄМО. З якими друкованими та електронними джерелами інформації ви ознайомилися в попередніх курсах географії? • Як ви використовуєте географічні джерела інформації? • Що таке географічна карта?

ДІЗНАЄМОСЯ ПРО: основні джерела знань про материки; • види і значення географічних карт для вивчення материків; • способи зображення географічних об'єктів і явищ на картах материків.

НАВЧИМОСЯ: розрізняти за видами джерела географічної інформації про материки; • здійснювати пошук географічної інформації про материки з різних джерел та визначати її користь для себе.

• **Джерела географічної інформації про материки.** Нині існує чимала кількість різноманітних інформаційних джерел про навколишнє середовище. Однак першим був саме метод спостереження, який донині дозволяє стежити за змінами погоди на метеостанціях і гідрометеопостах, спостерігати у природі за порами року тощо.

Сучасні джерела географічної інформації – це перелік складників, які несуть географічну інформацію, допомагають створити цілісне уявлення про географічні об'єкти та явища на материках, ознайомлюють з особливостями природи континентів, з їх населенням і господарством (мал. 5).

Працюємо групами (у парі). Сьогодні отримати географічну інформацію про різні куточки материків можна з найрізноманітніших джерел. Оберіть варіант завдання для своєї групи. Чим можуть бути корисними для знайомства з материками та океанами джерела інформації з мал. 5?

Мал. 5. Джерела географічної інформації про материки

• **Карти материків.** Важливим джерелом відомостей про природу, населення і господарство материків є географічні карти. За ними можна визначити, де розташовані на земній поверхні материки, рівнини або гори, річки чи озера, держави або залежні території тощо. Саме карти дозволяють виявити різні географічні закономірності, серед яких розподіл температур та атмосферного тиску, сейсмічні райони, ліси тощо.

Географічні карти мають чітку класифікацію, тобто поділ карт на групи за певними типовими ознаками: масштабом, змістом, територіальним охопленням, призначенням (табл. 3).

Масштаб карти впливає на точність і детальність зображення, ступінь відбору інформації, що міститься на карті, і часто на призначення карт.

Важливим є поділ карт за змістом на:

загальногеографічні карти – зображають усі географічні явища: рельєф, гідрографію, рослинно-ґрунтовий покрив, населені пункти, господарські об'єкти, комунікації, кордони тощо.

Таблиця 3. Класифікація географічних карт за видами

За територіальним охопленням	За масштабом	За змістом	За призначенням
Світу	*Великомасштабні* (масштаб до 1:200 000)	*Загальногеографічні, зокрема топографічні*	*Для широкого використання*
			Науково-довідкові
Півкуль	*Середньомасштабні* (1:200 000 – 1:1 000 000 включно)	*Тематичні:* – карти природних явищ; 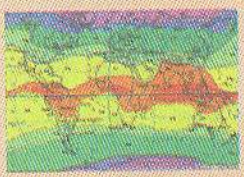	*Навчальні*
Материків			
	Дрібномасштабні (дрібніші за 1:1 000 000)		*Морські навігаційні*
			Аеронавігаційні
Країн		– карти суспільних явищ	*Військові*
			Проєктні
Регіонів			*Туристські*

Загальногеографічні великомасштабні карти, на яких зображено всі об'єкти, що є на місцевості, називаються ***топографічними***. Середньомасштабні загальногеографічні карти – це *оглядово-топографічні*, а дрібномасштабні загальногеографічні карти – *оглядові*;

тематичні карти – показують розташування, взаємозв'язки і динаміку природних явищ, населення, економіки, соціальну сферу. Їх можна об'єднати у дві групи: карти природних явищ і карти суспільних явищ. *Карти природних явищ* охоплюють усі компоненти природного середовища і їх комбінації. У цю групу входять карти геологічні, геофізичні, карти рельєфу земної поверхні, метеорологічні і кліматичні, ботанічні, гідрологічні, ґрунтові, карти фізико-географічних ландшафтів і фізико-географічного районування тощо.

Карти суспільних явищ показують кількість населення, економічні, політичні, історичні, соціально-географічні особливості. Кожен із наведених видів також може мати підвид. Так, до економічних належать також карти промисловості (як загальні, так і окремих видів промислової діяльності), сільського господарства, лісового господарства, транспорту і зв'язку тощо. Карта необхідна у науково-освітянській, культурно-просвітницькій, господарській діяльності людини. Це не просто важливе джерело географічних знань, а й особливий засіб інформації, що дозволяє показати всю унікальність та самобутність різних територій материків.

Це цікаво знати

Важливі технічні винаходи жінок-науковиць

Гіпатія Александрійська. Грецька науковиця, що працювала в галузі філософії, математики та астрономії в Александрії на початку V ст. Створила *астролябію* – прилад, який може вимірювати координати небесних тіл. Ним до XVIII ст. користувались для визначення широти й довготи в астрономії та навігації.

Геді Ламар – австрійсько-американська винахідниця XX ст. Винайшла й запатентувала технологію стрибкоподібного перелаштування частоти, значення якої стало зрозуміло лише за багато років. Нині винахід застосовують для мобільного зв'язку і у Wi-Fi. На початку 2014 р. ім'я Г. Ламар було внесено до Національної зали слави винахідників США.

● **Якими способами зображують географічні об'єкти та явища на картах материків.** Для зображення географічних об'єктів, явищ і процесів на картах материків використовують спеціальні ***умовні знаки*** та способи зображення. Усі вони передають інформацію про просторове розміщення, розміри і форму зображуваних об'єктів.

Умовні знаки – це спеціальні графічні символи, якими на картах зображують певні географічні об'єкти – предмети та явища.

Умовні знаки на картах материків поділяють на такі види (мал. 6):

Мал. 6. Види умовних знаків на географічних картах

Масштабні. Використовують для зображення об'єктів, площу яких можна відтворити в масштабі: рівнин, гір, морів тощо.